

रात पनि ऐठन परेको रातमा निबन्ध कृतिको  
विधातात्त्विक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय  
अन्तर्गत पाटन संयुक्त क्याम्पस नेपाली शिक्षण विभाग  
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको  
दसौं पत्रको प्रयोजनका  
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

विनिता कुमारी सिंदाली

परीक्षा रोल.नं. : २२००४८

क्याम्पस क्रमाङ्क : ०४/०७२

त्रि.वि.द.नं. : ९-२-२५७-९-२००९

नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

पाटन संयुक्त क्याम्पस

पाटनढोका, ललितपुर

२०७५

## शोधनिर्देशकको मन्तव्य

यस क्याम्पसमा नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) दोस्रो वर्षमा अध्ययनरत छात्रा श्री विनिता कुमारी सिंदालीले 'रात पनि ऐठन परेको रातमा निबन्ध कृतिको विधातात्त्विक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले मिहिनेतपूर्वक तयार पार्नुभएको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....  
उपप्रा.डा.ढुण्डिराज पहाडी

शोधनिर्देशक

नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रम

पाटन संयुक्त क्याम्पस, पाटनढोका,

ललितपुर

मिति : २०७५/८/

## मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृति

त्रि.वि. पाटन संयुक्त क्याम्पसको नेपाली विभाग, स्नातकोत्तर कार्यक्रमअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि शोधार्थी श्री विनिता कुमारी सिंदालीले तयार पार्नुभएको नवीन विभासको 'रात पनि ऐठन परेको रातमा' निबन्ध कृतिको विधातात्त्विक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्नातकोत्तर उपाधीका निम्ति स्वीकृत गरिएको छ :

### शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा.विश्वनाथ भण्डारी .....  
(विभागीय प्रमुख)
२. उपप्रा.डा.दुण्डिराज पहाडी .....  
(शोधनिर्देशक)
३. प्रा.डा. धर्मराज अधिकारी .....  
(बाह्यपरीक्षक)

मिति : २०७५ / ८ /

## प्रतिबद्धता पत्र

यस शोधपत्रभित्रका सामग्रीहरू कहीं कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । त्यसकारण यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

.....

विनिता कुमारी सिंदाली

शोधार्थी

मिति : २०७५/८/

## कृतज्ञताज्ञापन

साहित्यका विविध विधाहरूमा कलम चलाउँदै आउनुभएका साहित्यकार नवीन विभासको 'रात पनि ऐठन परेको रातमा' निबन्ध कृतिको विधातात्त्विक अध्ययन विषयक शोधपत्र मेरा आदरणीय गुरु उपप्रा.डा. ढुण्डिराज पहाडीज्यूको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । आफ्नो व्यस्तताको बाबजुद पनि अमूल्य समय दिई सम्बन्धित विषयमा शोधपत्र तयार पार्न हौसला प्रदान गर्नभएकामा श्रद्धेय गरुप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा अमूल्य सल्लाह र सुझाव दिनुहुने यस कृतिका सर्जक श्री नवीन विभासप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधसामग्री अध्ययनको अवसर दिएकामा त्रि वि केन्द्रीय पुस्तकालय तथा नेपाली विभागप्रति पनि आभारी छु ।

मलाई यस धरतीमा जन्म दिएर यो स्थानसम्म ल्याई उज्यालो भविष्यको कामना गर्नुहुने पूजनीय पिता विनोद कुमार सिंदाली, माता देवुमाया सिंदाली, मार्गनिर्देशक दाजुहरू सुमन सिंदाली, प्रदिप सिंदाली, दिदीहरू शारदा, राधा, यशोदा, कल्पना, सुनिता र मलाई यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सामग्री सङ्कलनदेखि हर क्षेत्रमा सहयोग गर्नुहुने प्रिय मित्र सचिन मगरप्रति सर्वदा आभारी रहने छु ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली विभाग नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रमसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

.....  
विनिता कुमारी सिंदाली  
शोधार्थी

## सङ्क्षिप्त शब्द सूची

ई.	-	इस्वी/सन्
उप.प्रा	-	उप-प्राध्यापक
डा.	-	डाक्टर
पृ.	-	पृष्ठ
वि. स.	-	विक्रम सम्वत्
सम्पा	-	सम्पादक
संस्क	-	संस्करण
त्रि. वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय

## विषयसूची

<b>पहिलो अध्याय: शोध परिचय</b>	<b>१-६</b>
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	४
१.६ शोधको क्षेत्र र सीमा	५
१.७ शोधविधि	५
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	६
<b>दोस्रो अध्याय: निबन्धको सैद्धान्तिक आधार</b>	<b>७-३७</b>
२.१ विषय परिचय	७
२.२ निबन्धको परिचय	७
२.३ निबन्धको विशेषता	८
२.४ निबन्धको व्युत्पत्ति र अर्थ	१०
२.४.१ निबन्धसम्बन्धी पूर्वीय दृष्टिकोण	११
२.४.२ निबन्धसम्बन्धी पाश्चात्य दृष्टिकोण	१२
२.५ निबन्धको परिभाषा	१२
२.५.१ पाश्चात्य विद्वान्हरूका विचारमा निबन्ध	१६
२.५.२ पूर्वीय विद्वान्हरूका विचारमा निबन्ध	१८
२.५.३ निबन्धको स्वरूप	१९
२.६ निबन्धका तत्वहरू	२१
२.६.१ विषयवस्तु	२२
२.६.२ शैली	२३
२.६.३ उद्देश्य	२५
२.७ निबन्धको वर्गीकरण	२७
२.७.१ आत्मपरक निबन्ध	२९

२.७.२ वस्तुपरक निबन्ध	३०
२.८ निष्कर्ष	३६

**तेस्रो अध्याय: नेपाली निबन्धको विकासक्रम** **३८-५०**

३.१ विषय प्रवेश	३८
३.२ नेपाली निबन्धको इतिहास	३८
३.३ प्राथमिक काल	३९
३.४ माध्यमिक काल	३९
३.५ आधुनिक काल	४१
३.५.१ पहिलो चरण	४२
३.५.२ दोस्रो चरण	४३
३.५.३ तेस्रो चरण	४४
३.६ निष्कर्ष	४९

**चौथो अध्याय: 'रात पनि ऐठन परेको रातमा' निबन्ध कृतिमा सङ्गृहीत निबन्धहरूको विधातात्विक अध्ययन** **५१-७२**

४.१ विषय प्रवेश	५१
४.२ 'तन्नेरीलाई प्रेमपत्र निबन्धको अध्ययन'	५१
४.३ 'सपना भत्कने रात' निबन्धको अध्ययन	५३
४.४ 'सुत्ने समय' निबन्धको अध्ययन	५४
४.५ 'सङ्कटकालको तराजुमा जोख्दाजोख्दै' निबन्धको अध्ययन	५६
४.६ 'तिनाउमा स्वयम्बर हाड' निबन्धको अध्ययन	५८
४.७ 'बिहान पर्खेर साँझमा' निबन्धको अध्ययन	५९
४.८ 'कर्णाली' निबन्धको अध्ययन	६०
४.९ 'बन्धुको आखाँ' निबन्धको अध्ययन	६२
४.१० 'बस फेरी गुड्न थाल्छ' निबन्धको अध्ययन	६४
४.११ 'भत्को भुन्नारमा भुलभुलैया' निबन्धको अध्ययन	६५
४.१२ 'मलाम जाँदाजाँदै' निबन्धको अध्ययन	६६
४.१३ 'नयाँ बस्ती' निबन्धको अध्ययन	६८



४.१४ 'रात ढलनुअगि' निबन्धको अध्ययन	६९
४.१५ 'रात पनि ऐठन परेको रातमा' निबन्धको अध्ययन	७१
<b>पाँचौँ अध्याय: सारांश र निष्कर्ष</b>	<b>७३-७६</b>
५.१ सारांश	७३
५.२ निष्कर्ष	७४
५.३ अध्ययनका सम्भावित शीर्षक	७६
<b>सन्दर्भ ग्रन्थ सूची</b>	<b>९५</b>